Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry

Lausunto

15.11.2024

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle
Asia: HE/128/2024 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansaneläkelain muuttamisesta

Lausuntomme esitykseen laiksi kansaneläkelain muuttamisesta

Eläkkeensaajien Keskusliitto, myöhempänä EKL, kiittää pyynnöstä lausua hallituksen esitykseen. Olemme antaneet aiemmin lausuntomme hallituksen esityksen luonnokseen Sosiaali- ja terveysministeriölle elokuussa 2024.

Esityksellä tavoitellaan 35 miljoonan euron valtiontalouden säästöjä vuodesta 2025 alkaen. Esitetyillä muutoksilla vahvistettaisiin kansaneläkejärjestelmän tarkoitusta turvata Suomessa asuvan henkilön toimeentuloa silloin, kun henkilön työeläke lyhyen työuran tai matalan ansiotason vuoksi on jäänyt vähäiseksi tai oikeutta työeläkkeeseen ei ole.

EKL pitää kyseenalaisena euromääräistä säästötavoitetta. Kansaneläke on työeläkevähenteinen, eli suojaosan ylittävä osuus muista eläketuloista pienentää maksettavaa kansaneläkettä 50 sentillä jokaista muusta eläketulosta saatua euroa kohden. Ne henkilöt, joille kansaneläkettä tällä hetkellä maksetaan, ovat pienituloisia henkilöitä, joilla ei vähäisen työhistorian tai työkyvyttömyyden vuoksi ole kertynyt tarpeeksi työeläketurvaa. Merkittävä syy, miksi osa näistä henkilöistä on muuttanut toiseen EU-maahan voi olla alempien elinkustannusten vuoksi. Jos nämä henkilöt nyt pakotetaan palaamaan Suomeen tämän lakimuutoksen myötä, joutuvat he turvautumaan muuhun täydentävään sosiaaliturvaan selvitäkseen pienellä eläkkeellään Suomessa. Esityksessä on arvioitu tämä vaihtoehto lähinnä takuueläkkeen ja eläkkeensaajan asumistuen suhteen, mutta eläkkeensaajien mahdollisia muita oikeuksia ei ole mainittuna.

Sosiaaliturva-asetuksen maasta vietävyyden periaatteen mukaan tiettyjä sosiaaliturvaetuuksia voidaan maksaa kaikkialla unionissa. Periaate estää jäsenvaltioita pidättämästä itselleen oikeutta maksaa etuuksia vain niiden omalla alueella asuville henkilöille. On totta, ettei tämä periaate koske kaikkia sosiaaliturvaetuuksia, esimerkiksi työttömyysetuuksia.

Se, että kansaneläkeläinen on myös vakuutettuna muualla EU:ssa, ei saisi tarkoittaa sitä, että häneltä evätään kansaneläkkeen saaminen muualle EU:n alueelle. Kansaneläke on hänelle kuitenkin laskettu siltä ajalta kuin hän on asunut Suomessa ja sitä maksetaan hänen koko elämänsä ajan. Nykyisellääänkin kansaneläke on työeläkevähenteinen, eli se korvaa työeläkekertymän puutetta. Tässä suhteessa se on rinnastettavissa myös muihin eläkelajeihin. Kyseessä ei ole sosiaaliturvaetuuden yhden sovellettavan lain periaatteen mukainen oikeudettoman etuuden saaminen vapaan liikkuvuuden perusteella.

On myös katsottava kansaneläkelain tarkoitusta. Laissa todetaan (1§), että lain tarkoituksena on turvata Suomessa asuvan henkilön toimeentulo vanhuuden tai työkyvyttömyyden ajalta. Mutta 4§ Suomessa asumisen määritelmä lähtee siitä ajatuksesta, että henkilöä pidetään Suomessa asuvana, jos hän ”asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain (16/2019) 4–10 §:n mukaisesti tekee työtä tai asuu Suomessa tai häntä mainitun lain 11–13 §:n nojalla pidetään Suomessa asuvan henkilön asemassa”.

Asumisperusteista etuuslainsäädäntöä sovellettaessa Suomessa vakinaisesti asuvana pidetään henkilöä, jolla on Suomessa varsinainen asunto ja koti ja joka jatkuvasti pääasiallisesti oleskelee täällä. Eli kansaneläkettä kertyy myös ulkomaalaiselle siltä ajalta, kun hän on tehnyt työtä tai asunut Suomessa. Vastaavasti Suomessa asuvalle ulkomaan kansalaiselle voi kertyä työeläkettä Suomesta saadusta ansiotulosta.

Nostamme esille myös esityksen sukupuolivaikutukset. Esityksessä mainitaan sen vaikutusten kohdistuvan useammin naisiin, etenkin iäkkäämpien kansaneläkkeensaajien suhteen. EKL toistaa moitteensa siitä, että useammassa tänä syksynä saapuneessa hallituksen esityksessä vaikutukset kohdistuvat sukupuolten suhteen tiettävän epätasa-arvoisesti.

Näin maastavietävyyden kiellon määritelmät eivät sovi kansaneläkkeen kaltaiseen etuuteen ja sen ulkomaille maksun lopettamisen perustelemiseen. Kun henkilö on Suomessa aikansa asunut ja siltä osin kansaneläke on henkilölle laskettu ja myönnetty, ei voi em. perustein häneltä evätä Suomessa asumisen perusteella ansaitun kansaneläkkeen maasta viemistä.

Pidämme lakiesitystä kansaneläkkeen saajien kannalta kohtuuttomana. Lain perustelut ovat inhimillisesti kohtuuttomia ja lakiesityksessä esitetty säästötavoitteen voidaan katsoa olevan epärealistinen. Esityksen mukainen muutos pakottaa todella pienituloiset eläkeläiset muuttamaan takaisin Suomeen missä he eivät välttämättä selviä ilman että joutuvat turvautumaan täydentävään sosiaaliturvaan, epäviralliseen ruoka-apuun jne. Etenkin matalamman hintatason maissa heidän toimeentulonsa on ollut taatumpaa. Samoin, vaikka Suomi maksaa korvauksia esimerkiksi Espanjalle siellä asuvien Suomen kansalaisten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden käytöstä, Suomen sosiaali- ja terveyspalveluiden useaa maata korkeamman kustannustason myötä säästöjä ei voida olettaa heiltä, jotka tarvitsevat paljon ko. palveluita.

Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry

Kivinen Eero
Sosiaalipoliittinen asiantuntija